

Т. А. Крушельницька, доктор наук
з державного управління, доцент, професор кафедри економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

О. Ю. Матвеева, кандидат наук
з державного управління, доцент кафедри економіки та регіональної економічної політики Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ГАЛУЗЗЮ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ ЯК АЛЬТЕРНАТИВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ГРОМАД У КОНТЕКСТІ ДОСВІДУ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ТА США

Стаття представляє огляд і компаративний аналіз українського, британського й американського підходів до керування розвитком галузі фізичної культури та спорту, що окреслює перспективи для України. У ній досліджено зв'язок між розвитком зазначеної галузі та сталим економічним розвитком у територіальних громадах, що сприяє укріпленню їхніх конкурентних позицій і фінансової спроможності, а також формуванню позитивного іміджу на національній і світовій арені через розвиток спорту.

Виявлено, що в Україні розвиток галузі фізичної культури та спорту суттєво сповільнився, поступаючись пріоритетністю підтримки з боку держави іншим галузям. Спорт в Україні залишається дотаційною соціальною галуззю, а не економічно прибутковою, джерелом наповнення бюджету. Наприклад, у 2019–2020 рр. у бюджеті міста Дніпра витрати на фізкультуру і спорт склали 136 004,75 і 121 320,87 тис. грн відповідно, натомість доходів у скарбницю міста від спорту не надходило.

Аналіз досвіду Великої Британії та США в галузі публічного управління галуззю фізичної культури та спорту доводить наявність альтернатив для сталого розвитку економіки громад шляхом підтримки спортивних ініціатив їхніх мешканців. У ході компаративного аналізу виявлено, що висока додана вартість послуг, які надаються в межах галузі фізкультури і спорту у Великій Британії і США, здатна слугувати вагомим джерелом наповнення місцевих бюджетів. Зокрема, такої діяльності, як «спортивні події» як спосіб зібрати потенційних інвесторів в одному місті є джерелом розвитку економічної активності в таких напрямках, як оптовий торговий бізнес, страхування, лізинг, реклама та маркетинговий супровід, перевезення та логістика.

Суспільне сприйняття спорту як вагомої галузі економіки окреслює перспективи для України щодо виведення його на новий рівень пріоритетності через фінансову, ресурсно-організаційну та інфраструктурну підтримку з боку органів місцевого самоврядування. Існує сильний зв'язок між розвитком зазначеної галузі та сталим поглибленням економічних відносин у громаді, що сприяють укріпленню її позицій фінансової спроможності, а також формуванню позитивного іміджу на національній і світовій арені через розвиток спорту і, відповідно, туризму й орендування територій (через промоцію видів спорту, спортивних подій та окремих спортсменів).

Ключові слова: публічне управління, галузь фізичної культури та спорту, досвід України, досвід Великої Британії, досвід США, Цілі сталого розвитку, сталий розвиток, територіальні громади, місцевий бюджет.

T. A. Krushelnitska, O. Yu. Matveieva. Public administration in sphere of physical education and sports as an alternative for sustainable development of community's economy through the context of UK and USA experience

The article presents an overview and comparative analysis of the Ukrainian, British and American approaches to the managed development of the field of physical education and sports, which outlines the prospects for Ukraine.

It examines the relationship between the development of this sphere and sustainable economic development in local communities, which contributes to strengthening their competitive position and financial capacity, as well as the formation of a positive image on the national and global arena through the development of sports.

It is determined that in Ukraine the development of the field of physical education and sports has slowed down significantly, giving way to the priority of state support to other industries. Sport in Ukraine remains a subsidized social sector, not an economically profitable one, not a source of filling the budget on. For example, in 2019–2020 in the budget of the city of Dnipro expenditures on

physical culture and sports amounted to 136 004.75 and 121 320.87 thousand UAH. accordingly, the city's treasury did not receive any income from sports.

An analysis of the experience of the United Kingdom and the United States in the public management in the field of physical education and sports opens up many alternatives for sustainable economic development of communities by supporting sports initiatives of the residents.

The comparative analysis revealed that the high added value of services provided in the sphere of physical education and sports in the UK and the USA can serve as a significant source of filling local budgets. In particular, activities such as "sports events" as a way to gather potential investors in a city are a source of economic activity in areas such as wholesale trade, insurance, leasing, advertising and marketing support, transportation and logistics.

Public perception of sport as an important sector of the economy outlines the prospects for Ukraine to bring it to a new level of priority through financial, resource-organizational and infrastructural support from local governments. There is a strong link between the development of this industry and the steady deepening of economic relations in the community, which contribute to strengthening its position of financial capacity, as well as the formation of a positive image in the national and global arena through sports development and, accordingly, tourism, (through promotion of sports, sports events and individual athletes).

Key words: public administration, physical culture and sports, experience of Ukraine, experience of Great Britain, experience of the USA, Sustainable Development Goals, sustainable development, territorial communities, local budget.

Постановка проблеми. Галузь фізичної культури і спорту є важливою сферою економіки багатьох країн світу, основою формування здорової нації, важливим індикатором престижності країни на світовій арені. Фізична культура і спорт впливають як на рівень і якість життя громадян, так і на розвиток суспільного добробуту в територіальних громадах і в державі загалом. У галузь залучено значні ресурси: кадрові, матеріальні, фінансові, до нього прикута увага відповідних владних органів, мас-медіа, громадян тощо.

Це посилює відставання України від провідних країн світу, що визнають здоров'я населення важливим пріоритетом національної політики, спрямовуючи на спорт і фізичну культуру значні ресурси. Суттєва асиметрія в рівні здоров'я українців за статеві-віковими характеристиками, індикаторах гендерної рівності у спорті, економічній значущості спортивної індустрії в її нинішньому вигляді зумовлює доцільність поглибленого аналізу досвіду передових країн, що визнають спорт і фізичну культуру основою здоров'я нації, важливим елементом розвитку економічної системи та визначають цю галузь серед ключових пріоритетів для досягнення Цілей сталого розвитку.

Сьогодні, особливо за умов економічної кризи, галузь фізичної культури і спорту відійшла на другий план у соціальній сфері, а в економічній позбулася навіть тих слабких напрацювань, що були набуті з 2015 р., з початком децентралізації. Залишається не вирішеною проблема дослідження ролі спорту в економіці громад, впровадження напрацювань учених у практику публічного управління щодо прискореного розвитку галузі фізичної культури та спорту в Україні як альтернативи сталого розвитку, що актуалізує проведення цього дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням публічного управління та державного регулювання галузі фізичної культури і спорту присвячено окремі наукові роботи в галузі державного управління, зокрема праці таких вчених, як І.Л. Гасюк [1], Ю.І. Довгенько [2], О.М. Жданова [3], Ю.П. Мічуда [4], Ю.М. Шкретій [5] та ін. Проблеми удосконалення організаційно-правових механізмів державного управління галузі досліджували І. Рибіч [6] та ін., а О. Гацула – питання розвитку галузевого управління, зосередивши увагу на питаннях загальної державної політики розвитку фізичної культури і спорту та диверсифікації джерел фінансування галузі [7, с. 183–184]. Доволі обмежена кількість досліджень, спрямованих на оцінку суспільної та економічної вигоди від спорту для територіальних громад, – це роботи І.М. Стахів [8], А.Д. Молдован [9] та ін.

Водночас зазначимо, що за умов реалізації Цілей сталого розвитку (далі – ЦСР), які є орієнтирами глобального розвитку людства до 2030 р. [10], перед Україною стоїть завдання виведення спорту на рівень соціо-економічного пріоритету. ЦСР – єдині, універсальні цільові рамки розвитку людства у найближче десятиріччя у більшості розвинених країн зводяться до заклик до урядів світу і простих людей до дій щодо збереження екології, зміцнення економіки, забезпечення цілісності соціуму й рівності індивідів у ньому. У більшості розвинених країн галузь фізкультури і спорту є серед чільних напрямів публічного управління уже поспіль кількох десятиріч, навіть попри національне різноманіття цілепокладання й особливості розвитку у цих країнах. Для України питання публічного управління галуззю фізичної культури та спорту як економічної складової частини сталого розвитку економіки громад досі не увійшло до числа пріоритетних ні для наукових досліджень, ні для практиків органів місцевого самоврядування (далі – ОМС). Тому є потреба вивчення і висвітлення провідного досвіду публічного управління галуззю фізичної культури та спорту як альтернативи сталого розвитку економіки громад у провідних країнах світу, зокрема у Великій Британії та США.

Мета статті полягає в узагальненні особливостей публічного управління галуззю фізичної культури та спорту як альтернативи сталого розвитку економіки громад у контексті досвіду Великої Британії та США.

Виклад основного матеріалу. Спорт приносить користь людям і суспільству, у ринковому конкурентному середовищі він має бути важливою частиною національної економіки, сприяти формуванню високої доданої вартості товарів і послуг вітчизняного походження та забезпечувати робочими місцями місцеве населення.

Аналіз, проведений за результатами останніх Олімпійських ігор (Португалія, 2016 р.), виявив кореляцію між рівнем щастя і здоров'я та благополуччя людей, які займаються спортом, зокрема професійним [11]. Олімпійські та паралімпійські ігри показали позитивні ефекти, зумовлені не лише безпосередньою участю, а й переглядом телетрансляцій спортивних змагань. Натомість в Україні фізична культура та спорт досі не лежать у площині пріоритетних видів діяльності громадян, не стали пріоритетами національного розвитку й не позначилися ні на національних, ні на регіональних напрямках сталого розвитку.

Галузь функціонує майже поза межами державної підтримки, її розвиток фінансується переважно організаторами й учасниками спортивних подій. Тобто ключовими суб'єктами розвитку галузі виступають безпосередньо учасники спортивних подій, спортсмени. Цю тенденцію візуалізуємо на прикладі Дніпропетровської області. Так, у 2019 р. такі події в області проводилися переважно громадськими організаціями. За попередній рік було проведено 203 обласні змагання з олімпійських видів спорту, у яких взяв участь 25 301 спортсмен, і з 83 неолімпійських видів спорту, у яких взяли участь 8 058 спортсменів. Забезпечено підготовку членів збірних команд України: з олімпійських видів спорту – 553, неолімпійських видів спорту – 618, параолімпійських видів спорту – 76, дефлімпійських видів спорту – 62. Протягом звітної періоду присвоєно звання «Заслужений майстер спорту України» 1 спортсмену, 15 спортсменам – звання «Майстер спорту України міжнародного класу», 141 спортсмену – звання «Майстер спорту України», 808 спортсменів області стали кандидатами у майстри спорту України, 948 спортсменам присвоєно I розряд. Присвоєно звання «Заслужений тренер України» – 6 тренерам і 198 кваліфікаційних категорій тренерам-викладачам із видів спорту.

Всіма видами фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи охоплено 22,8% населення, що, незважаючи на такий невисокий показник, робить Дніпропетровщину одним із лідерів із фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в Україні.

В області нині функціонує доволі розгалужена мережа спортивних споруд, дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спортклубів: 80 стадіонів із трибунами на 1 500 місць, 5 легкоатлетичних арен, 590 майданчиків із тренажерним обладнанням, 53 плавальних басейнів, 1 237 спортивних залів, 395 стрілецьких тири, 1 441 приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять, із них 594 – із тренажерним обладнанням, 5 304 спортивні майданчики та гімнастичні містечка, 6 кінноспортивних баз, 9 споруд зі штучним льодом, 127 тенісних кортів, 531 футбольне поле, налічується 94 дитячо-юнацькі спортивні школи та спеціалізовані дитячо-юнацькі школи олімпійського резерву, в яких навчається 40 675 осіб.

Важливий напрям діяльності в галузі – проведення обласних змагань як ефективного засобу підвищення ролі фізичної культури та спорту у всебічному гармонійному розвитку особистості, сприяння формуванню бренду здорового способу життя населення. Головні завдання змагань: популяризація спорту серед широких верств населення; перевірка та підвищення рівня технічної та тактичної майстерності спортсменів; визначення найсильніших команд Дніпропетровської області; виявлення перспективного резерву для збірних команд області; сприяння моніторингу стану розвитку за видами спорту та формування національного рейтингу, а також розвиток спортивного туризму [12].

Індустрія спорту так і не стала вагомою частиною місцевої економіки громад Дніпропетровської області та України загалом. Незважаючи на наявну матеріально-технічну базу та кадрове забезпечення галузі, місцева статистика не дозволяє визначити питому вагу спортивної індустрії в економіці області, яка, очевидно, є вкрай невисокою. Україна виховує конкурентних спортсменів, проте не створює умов для належної монетизації результатів їхніх спортивних досягнень. Спорт залишається дотаційною соціальною галуззю, а не економічно прибутковою, джерелом наповнення бюджету.

На підтвердження цього зазначимо, що в 2019–2020 рр. у бюджеті міста Дніпра витрати на фізкультуру і спорт становили 136 004,75 і 121 320,87 тис. грн. відповідно, у розрізі статей видатків наведено в табл. 1. за використання інформації [13], натомість доходів у скарбницю міста від спорту не надходило. Зрозуміло, що фізкультура і спорт – важлива соціальна галузь, і автори не закликають до обмеження видатків на її підтримку, але, враховуючи прийняту у світі концепцію врядування і тяжіння владних інститутів до підтримки тих галузей у громадах, які фактично або потенційно можуть дати доходи бюджету, доцільно було би переорієнтувати роботу підрозділів ОМС галузі фізичної культури та спорту і відповідних комунальних підприємств із «сухого» споживання фінансових ресурсів громади на їх генерацію, зберігаючи підтримку з боку ОМС.

Для аналізу переваг державної підтримки галузі фізичної культури та спорту доцільно навести досвід Великої Британії, яка визначила цей пріоритет багато років тому. Так, сьогодні галузь фізичної культури та спорту, а також дотична до неї діяльність щорічно генерує валову додану вартість (ВДВ) у розмірі 20,3 млрд фунтів стерлінгів, що становить 1–1,9% від загального показника по Великій Британії. Це утримує спорт у рейтингу 15 найбільш рентабельних галузей економіки Великої Британії, що за обсягами випереджає такі галузі, як продаж і ремонт автомобілів, страхування, телекомунікації, юридичні послуги та бухгалтерський облік. Спорт і діяльність, пов'язана зі спортом, щорічно надає понад 400 000 робочих місць – 2,3% загальної кількості робочих місць у Великій Британії [14].

Витрати на фізкультуру і спорт із бюджету міста Дніпра, тис. грн

Вид витрат	2019 р.		2020 р.		Фактичне виконання 2020 до 2019, %
	Кошторисні призначення на рік	Фактично виконано за 9 місяців	Кошторисні призначення на рік	Фактично виконано за 9 місяців	
Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань з олімпійських видів спорту	3357,54	3269,85	1626,19	434,90	13,30
Проведення навчально-тренувальних зборів і змагань із неолімпійських видів спорту	1274,78	1226,33	883,45	279,95	22,83
Утримання та навчально-тренувальна робота комунальних дитячо-юнацьких спортивних шкіл	113868,82	112273,13	159831,76	105779,59	94,22
Підтримка спорту вищих досягнень та організацій, які здійснюють фізкультурно-спортивну діяльність у регіоні	10312,94	9874,16	11225,49	6782,46	68,69
Утримання та фінансова підтримка спортивних споруд	7996,28	7739,41	9813,10	6170,19	79,72
Фінансова підтримка дитячо-юнацьких спортивних шкіл фізкультурно-спортивних товариств	1622,06	1621,87	3049,16	1873,79	115,53
Разом	138432,42	136004,75	186429,13	121320,87	89,20

Спорт також приносить широкий спектр суспільних переваг, що позитивно впливають на розвиток економіки через керований суспільний розвиток. До них британці відносять:

- добробут / щастя людей, котрі займаються спортом,
- підвищення ефективності діяльності системи охорони здоров'я через покращення показників здоров'я населення в суспільстві, що масово тяжіє до здорового способу життя,
- покращення показників освітньої діяльності,
- зниження рівня злочинності серед молоді,
- поліпшення екологічної ситуації в містах, стимулювання регенерації екосистеми через надання суспільної переваги екологічно безпечним видам активності,
- комплексний розвиток громади,
- розвиток волонтерства,
- посилення національного бренда через просування спортивної діяльності на міжнародному рівні,
- національне єднання на тлі плекання національної гордості за професійні досягнення спортсменів.

Цікаво, що річна «вартість» користі спорту для здоров'я населення становить 1,7 млрд фунтів стерлінгів. Це – обсяг економії медичної допомоги та витрат на медикаменти. Грунтовне національне дослідження сукупного впливу галузі спорту на розвиток територіальних громад Великої Британії було проведено 8 років тому (в 2011 р.). Воно показало, що 15,5 млн дорослих (16+) або 36% населення займалося спортом принаймні раз на тиждень. Нині країна налічує понад 6 000 добровільних організацій популярних видів спорту, які відвідує в Англії більше 3,2 млн дорослих (7,6%). Показово, що за рік кількість відвідування спортивних заходів у Великій Британії сягнула показника понад 75 млн осіб, із них 11 млн – відвідування подій з олімпійських і паралімпійських видів спорту. З решти 64 млн відвідувань 42 млн припадали на професійний футбол. Економічна цінність спорту, яка загалом склала 11,78 млрд фунтів стерлінгів у Великої Британії, оцінена такими показниками, що візуалізують генерування прибутків для громад [15]:

- спортивні події та участь у них громади та зовнішніх відвідувачів – 1,2 млрд фунтів стерлінгів,
- реалізація обладнання місцевого виробництва – 1,2 млрд фунтів стерлінгів,
- спортивне дозвілля і відпочинок – 4,4 млрд фунтів стерлінгів,
- спортивна освіта – 4,9 млрд фунтів стерлінгів,
- реалізація спортивного одягу місцевого виробництва – 0,08 млрд фунтів стерлінгів.

Підтвердженням того факту, що галузь фізичної культури і спорту є однією з найбільш пріоритетних в економіці розвиненої країни, є і досвід США, зокрема територіальної громади Шарлотта штату Північна Кароліна США протягом того ж періоду (2011 р.). Двадцять років тому, за підсумками 1980 р., спортивна індустрія мала мінімальний вплив на економіку Шарлотти. За ці роки спортивна індустрія аналізованої громади суттєво розширилася, результатом стала практика проведення масштабних спортивних подій (зокрема з баскетболу, бейсболу, автоперегонів) двома основними професійними організаціями (NASCAR та AA Baseball).

Дані про доходи організації на початку діяльності з підтримки та розвитку спорту в місті (1980 р.) – великих платників податків міста – оцінювалися на основі опублікованих цін і загального доходу від проданих квитків, сягали 6 млн доларів. Загальний дохід, включаючи концесії, збір за паркування, послуги телебачення та радіо, становив 15 млн дол. США.

У 1988 р. Національна баскетбольна асоціація почала спрямовану діяльність щодо розвитку галузі. Відповідно, баскетбольна команда «Hornets» почала грати в 1988 р. і наступного року потрапила до НБА, що сприяло посиленню суспільної уваги до баскетболу. «Hornets» здобули 358 перемог поспіль, що відкрило їм двері у професійний спорт у Шарлотті. Інша знакова команда Національної футбольної ліги, «Пантери Кароліни», вийшла на спортивну арену у 1995 р. і згодом почала успішно розпродавати квитки на стадіон на 72 000 місць. За підтримки держави та місцевого самоврядування ці дві франшизи змінили національний імідж Шарлотти та допомогли започаткувати стрімкий розвиток спорту як галузі, яка сьогодні генерує дохід в обсязі понад 2 млрд дол. і надає тисячі робочих місць. Нижче представлена інформація про економічний вплив спортивних подій і пов'язаних із ними заходів для господарської системи Шарлотти (табл. 2).

Таблиця 2

Економічний вплив спортивних подій і пов'язаних заходів для сталого розвитку господарської системи територіальної громади Шарлотти (США)

Категорія	Відвідуваність, кількість осіб	Прямий дохід «на місці», долл. США	Прямий пов'язаний дохід, долл. США	Прямий сукупний дохід, долл. США	Зайнятість, кількість осіб
Професійні команди	2 200 502	344 168 705	58 189 802	402 358 507	6 246
Спортивні події	2 122 500	181 562 247	140 076 059	321 638 306	4 841
Відео-продукція та медіа	н/д	238 077 395	н/д	238 077 395	820
Молодіжні спортивні події	381 000	н/д	132 740 400	132 740 400	1 927
Разом	4 704 002	763 808 347	331 006 260	1 094 814 607	13 834

Так, 4,7 млн осіб безпосередньо відвідували спортивні події та брали участь в аматорських молодіжних турнірах. Це більше ніж у десятки разів більше за показник 1980 р. Прямі витрати на спортивні змагання, відеопродукцію та молодіжні турніри протягом аналізованого року становили 1,1 млрд дол. США.

Загальні витрати (включаючи прямий, непрямий та індукований вплив) на спортивні змагання, підготовку та реалізацію відеопродукції та проведення молодіжних турнірів протягом цього ж року становили 2 188 207 639 дол. США. Спортивні змагання, відеопродукція та молодіжні турніри створили 23 136 робочих місць на території Шарлотти. Загалом спортивна індустрія перетворилася на значну за своїми обсягами галузь місцевої економіки. Станом на початок 2019 р. вона щорічно формувала значну робочих місць у місті та вкладала понад 2 млрд дол. у сталий розвиток місцевої господарської системи.

Показово, що населення Шарлотти та річний дохід на душу населення за останні 40 років прогресивно зростили: кількість населення – на 137%, річний дохід на душу населення – на 963%. І бурхливий розвиток спортивної індустрії експерти вважають одним із вагомих факторів цієї тенденції. За 40 років території вдалося стати міжнародним центром спорту та спортивних подій, залучати провідні світові спортивні бренди та генерувати чималі надходження до місцевих бюджетів у галузі професійного спорту.

Варто описати, яким саме чином спорт впливає на структуру економіки Шарлоти у 2019 р. Основними суб'єктами спортивної діяльності є:

- професійні спортивні команди та команди коледжів,
- організатори й учасники аматорських і молодіжних заходів,
- спортивні відеооператори та медіа.

Механізм впливу є таким. Найважливіша галузь місцевого економічного впливу – сектори надання послуг, що створюють переважно більшість робочих місць. Прямий вплив і, відповідно, прямий дохід від розвитку спорту означає отримання прибутку від діяльності, проваджуваної зазначеними суб'єктами, зокрема це плата за відвідування спортивних подій. Мультиплікатор доходу фіксує загальний ефект економічної діяльності від надання послуг у галузі та формування зайнятості загалом в економіці. Мультиплікатор для економіки Шарлотти 2,1 означає, що кожна послуга в галузі створює 1,1 додаткового робочого місця у споріднених секторах місцевої економіки, сукупна вигода для економіки становить 2,1 робочих місця. Тому спортивна подія, яка створює 100 нових робочих місць у галузі, з урахуванням мультиплікатора перетворюються на подальше збільшення зайнятості зі 110 робочих місць на 210 робочих місць у різних секторах. Тобто загальний приріст зайнятості складає 100 x 2,1.

Складники цього мультиплікативного ефекту – суб'єкти й об'єкти спортивних подій. До суб'єктів прямого впливу належать:

- глядачі,
- радіо та телебачення,
- кабельні мережі,
- магазини продуктів харчування та напоїв,
- магазини товарів,
- готелі та хостели, гостьові доми,
- заклади громадського харчування,
- кейтерингові організації.

До суб'єктів непрямого впливу належать представники місцевого бізнесу, що беруть участь у процесах створення додаткових робочих місць у «неспортивних» галузях, які підтримуються прямою економічною діяльністю спортивних організацій і витрат фанатів або зацікавлених сторін (самих спортсменів, батьків, шкіл, спонсорів, спортивних фанатів).

Так, доходи готелів чинять найбільший вплив із погляду генерування додаткового економічного ефекту. Кожен долар, витрачений на готельний бізнес, дає додаткові 89 центів місцевій економіці.

Також вагомим є вплив комунальної та приватної власності – нерухомості як місця проведення подій. Кожен із таких закладів формує додаткові робочі місця у таких сферах, як: нерухомість, управління та менеджмент, промоція фізичної культури, мистецтва та спорту, представництво команд і спортсменів, страхування, перевезення, логістика, радіо та телебачення, телекомунікації, кредитне посередництво та пов'язана з ним діяльність, оптовий торговий бізнес, виробництво та постачання електроенергії, юридичні послуги, бухгалтерський облік, рекламні та супутні послуги, послуги будівництва, ремонт та обслуговування, фінансові органи, служби зайнятості, обробка даних, хостинг, ISP, портали веб-пошуку та пов'язані послуги (табл. 3).

Зазначимо, що у 2020 р. рівень доходів комунальних і приватних закладів від різних видів діяльності, у т. ч. спортивних заходів, суттєво знизився через економічну кризу, викликану пандемією коронавірусу COVID-19 та обмежувальними заходами, пов'язаними з протидією його поширенню.

Таблиця 3

Структура статей доходів від продажу продукції / надання послуг топ-20 галузей, пов'язаних зі спортом у громаді Шарлотти, США, 2019

Галузь	Дохід, дол. США	Питома вага галузі, %
Нерухомість	27,3	3,4
Страхування	16,5	2,1
Оптовий торговий бізнес	15,9	2,0
Фінансові органи	12,6	1,6
Кредитне посередництво та пов'язана з ним діяльність	11,9	1,5
Перевезення та логістика	11,2	1,4
Телекомунікації	10,5	1,3
Управління та менеджмент,	9,6	1,2
Виробництво та постачання електроенергії	7,7	1,0
Промоція фізичної культури, мистецтва та спорту, представництво команд і спортсменів	6,5	0,8
Юридичні послуги	6,4	0,8
Радіо та телебачення	5,6	0,7
Обробка даних, хостинг, ISP, портали веб-пошуку та пов'язані послуги.	4,3	3,4
Послуги будівництва	4,2	0,5
Бухгалтерський облік	4	0,5
Служби зайнятості	3,5	0,4
Рекламні та супутні послуги	2,9	0,4
Ремонт та обслуговування	2,3	0,3
Інші галузі	638,1	79,8
Всього акумульовано доходу	800,7	100

Галузь фізкультури і спорту потрапила у п'ять основних соціально-економічних факторів, на які пандемія вплинула найбільше, спричинивши зниження попиту на спортивні послуги, (одночасно з туристичними, транспортними, ремонтними, культурними, краси тощо), перевівши світ у сферу надання послуги через IT-сервіси [16, с. 253]. Для територіальних громад це ще відтермінувало входження галузі фізкультури та спорту у місцеву економіку, але водночас посилило необхідність фінансової, ресурсно-організаційної та інфраструктурної підтримки з боку ОМС для переведення її зі статусу сателіта економіки громади та реципієнта місцевого бюджету в домінанту і донора сталого розвитку.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Виявлено, що в Україні розвиток галузі фізичної культури та спорту суттєво сповільнився, поступаючись пріоритетністю підтримки з боку держави іншим галузям. Спорт в Україні залишається дотаційною соціальною галуззю, а не економічно прибутковою, джерелом наповнення бюджету. Наприклад, у 2019–2020 рр. у бюджеті міста Дніпра витрати на фізкультуру і спорт склали 136 004,75 і 121 320,87 тис. грн відповідно, натомість доходів у скарбницю міста від спорту не надходило, тобто галузь є реципієнтом економіки територіальної громади.

Аналіз досвіду Великої Британії та США в галузі публічного управління галуззю фізичної культури та спорту доводить наявність альтернатив для сталого розвитку економіки громад шляхом підтримки спортивних ініціатив їхніх мешканців. Тоді як в Україні ця галузь не вважається рентабельною і, більш того, є витратною для бюджетів усіх рівнів, кращі світові практики засвідчують, що висока додана вартість послуг, що надаються в межах галузі, здатна слугувати вагомим джерелом наповнення місцевого бюджету. Зокрема, такий вид діяльності, як «спортивні події» як спосіб зібрати потенційних інвесторів в одному місті, є джерелом розвитку економічної активності в таких напрямках, як оптовий торговий бізнес, страхування, лізинг, реклама та маркетинговий супровід, перевезення та логістика.

Суспільне сприйняття спорту як вагомої галузі економіки окреслює перспективи для України щодо виведення його на новий рівень пріоритетності через фінансову, ресурсно-організаційну та інфраструктурну підтримку з боку органів місцевого самоврядування. Існує сильний в'язок між розвитком зазначеної галузі та сталим поглибленням економічних відносин у громаді, що сприяють укріпленню її позицій фінансової спроможності, а також формуванню позитивного іміджу на національній і світовій арені через розвиток спорту і, відповідно, туризму й орендування територій (через промоцію видів спорту, спортивних подій та окремих спортсменів).

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі полягають у розробленні механізмів публічного управління й інструментів реалізації політики сприяння розвитку галузі фізкультури і спорту в Україні як галузі економіки та джерела наповнення бюджетів територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Гасюк І.Л. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні : автореф. дис. ... канд. держ. упр. : 25.00.02; Хмельницький ун-т управління та права. Х., 2013. 19 с.
2. Довгенько Ю.І. Програмно-цільове управління матеріально-технічною базою олімпійського та параолімпійського спорту в Україні : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01; Нац. ун-т фіз. виховання і спорту України. Київ, 2006. 19 с.
3. Жданова О.М., Чеховська Л.Я. Управління сферою фізичного виховання і спорту : навчальний посібник. Дрогобич : Коло, 2009. 224 с.
4. Мічуда А. Стимулювання споживання фізкультурно-оздоровчих послуг на його когнітивній стадії. *Теорія і методика фіз. виховання і спорту*. 2003. № 1. С. 116–120.
5. Шкретій Ю.М. Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в країні. *Актуальні проблеми фізичної культури і спорту*. 2004. № 4. С. 5–11.
6. Рибіч І. Організаційно-правові механізми управління системою надання фізкультурно-спортивних послуг у державі. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 42. С. 191–197.
7. Гацуля О. Розвиток галузевого управління у сфері фізичної культури та спорту: концептуальні засади. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 1 (24). Секція «Механізми державного управління». С. 176–185.
8. Стахів І.М. Спортивно-оздоровча сфера як галузь економіки. *Економіка і регіон*. 2014. № 1 (44). С. 46–49. URL: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/econrig_2014_1_9.pdf.
9. Молдован А.Д. Особливості і проблеми підприємницької діяльності у сфері фізичної культури і спорту. *Молодий вчений*. 2018. № 3.3 (55.3). С. 67–70.
10. Перетворення нашого світу: Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р. : Резолюція, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 р. 38 с. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html> (дата звернення: 16.05.2020).
11. Звіт про виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку Дніпропетровської області на 2018 рік. URL: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Socialno-ekonomichnij%20rozvitok%20oblasti/zvit_soc_ekonom_2018.pdf.
12. Chapman B. (2016). Rio 2016: The richest Games in 120 years of Olympic history. Independent. URL: <https://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/rio-2016-olympic-games-richest-ever-usain-bolt-mohamed-el-bachraoui-17171811.html>.
13. Відкритий бюджет: інфографіка бюджету міста Дніпра. 2019–2020. URL: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/vidkruty-budget>.
14. Sport England (2013). Economic value of sport in England. URL: <http://www.sportengland.org>.
15. Матвеева О.Ю. Огляд актуальних тенденцій розвитку туристичної галузі в Дніпропетровській області: державно-управлінський аспект. *Ефективність державного управління*. 2019. № 60. URL: <http://edu.lvivacademy.com/article/view/186757/189566>.

16. Крушельницька Т., Матвеева О., Наумов В. Соціально-економічний вплив пандемії COVID-19 у контексті державної політики реалізації глобальної цілі сталого розвитку № 5 «Гендерна рівність». *Ефективність державного управління*. Львів : ЛПІДУ НАДУ. 2020. ВИП. 2 (63). Ч. 2. С. 149–169. URL: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/212679-482611-1-PB.pdf. DOI:0.33990/2070-4011.63.2020.212679.

References:

1. Ghasjuk I.L. (2013) *Mekhanizmy derzhavnogho upravlinnja fizychnoju kulturoju ta sportom v Ukraini* [Mechanisms of state management of physical culture and sports in Ukraine], abstract. dissertation of the doctor of philosophy. state. administration: 25.00.02; Khmeljnyckyj un-t upravlinnja ta prava, 19 p. [Ukraine].
2. Dovghenjko Yu.I. (2006) *Proghramno-ciljove upravlinnja materialjno-tekhnichnoju bazoju olimpijskogho ta paraolimpijskogho sportu v Ukraini* [Program-targeted management of the material and technical base of Olympic and Paralympic sports in Ukraine], abstract. dissertation of the doctor of philosophy on physical education and sports: 24.00.01. Nac. un-t fiz. vykhovannja i sportu Ukrainy. 19 p. [Ukraine].
3. Zhdanova O.M., Chekhovsjka L.Ya. (2009) *Upravlinnja sferoju fizychnogho vykhovannja i sportu : navch. posib.* [Management of physical education and sports: a textbook], 224 p. [Ukraine].
4. Michuda A. (2003) *Stymuljuvannja spozhyvannja fizkulturno-ozdorovchykh poslugh na jogho koghnityvnij stadiji* [Stimulation of consumption of physical culture and health services at its cognitive stage] journal *Teorija i metodyka fiz. vykhovannja i sportu* [Theory and methods of physical education and sports], vol. 1, pp.116–120. [Ukraine].
5. Shkrebtij Yu.M. (2004) *Napryamy reformuvannja systemy fizychnoji kultury i sportu v krajini* [Directions of reforming the system of physical culture and sports in the country] journal *Aktualjni problemy fizychnoji kultury i sportu* [Actual problems of physical culture and sports], vol. 4, pp. 5–11. [Ukraine].
6. Rybich I. (2015) *Orghanizacijno-pravovi mekhanizmy upravlinnja systemoju nadannja fizkulturno-sportyvnykh poslugh u derzhavi* [Organizational and legal mechanisms of management of the system of providing physical culture and sports services in the state], a collection of scientific papers *Efektivnistj derzhavnogho upravlinnja* [Effectiveness of public administration], vol. 42, pp. 191–197. [Ukraine].
7. Ghaculja O. (2015) *Rozvytok ghaluzevogho upravlinnja u sferi fizychnoji kultury ta sportu: konceptualjni zasady* [Development of branch management in the sphere of physical culture and sports: conceptual principles], journal *Derzhavne upravlinnja ta misceve samovrjaduvannja* [State management and local self-government], vol. 1 (24), pp.176–185, Section “Mekhanizmy derzhavnogho upravlinnja” [“Mechanisms of public administration”], [Ukraine].
8. Stakhiv I.M. (2014) *Sportyvno-ozdorovcha sfera jak ghaluzj ekonomiky* [Sports and health sphere as a branch of economy] journal *Ekonomika i rehion* [Economy and region], vol. 1 (44), pp. 46–49, URL: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/econrig_2014_1_9.pdf. [Ukraine].
9. Moldovan A.D. (2018) *Osoblyvosti i problemy pidpryjemnyckoji dijalnosti u sferi fizychnoji kultury i sportu* [Features and problems of entrepreneurial activity in the field of physical culture and sports], journal *Molodyj vchenyj*, [Young scientist], Vol. 3.3 (55.3), pp. 67–70, [Ukraine].
10. *Peretvorennya nashogho svitu: Porjadok dennij u sferi stalogho rozvytku do 2030 roku* (25 September 2015) [Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development] Rezolucija, pryjnjata UN Gheneraljnoju Asamblejeju, 38 p. URL: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html>. [USA].
11. *Zvit pro vykonannja proghramy socialjno-ekonomichnogho ta kulturnogho rozvytku Dnipropetrovsjkoji oblasti na 2018 rik.* [Report on the implementation of the program of socio-economic and cultural development of Dnipropetrovsk region for 2018.], URL: https://adm.dp.gov.ua/storage/app/media/Socialno-ekonomichnij%20rozvitok%20oblasti/zvit_soc_ekonom_2018.pdf [Ukraine].
12. Chapman B. (2016). *Rio 2016: The richest Games in 120 years of Olympic history*. Independent. URL: <https://www.independent.co.uk/news/business/analysis-and-features/rio-2016-olympic-games-richest-ever-usain-bolt-mo-faraha-a7171811.html>, [Brazil].
13. Vidkrytyj bjudzhet : infografika bjudzhetu mista Dnipra (2019–2020) [Open budget: infographics of the budget of the city of Dnipro], URL : <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/vidkruty-budget> [Ukraine].
14. Sport England (2013). *Economic value of sport in England*, URL : <http://www.sportengland.org> [UK].
15. Matvejeva O.Ju. (2019) *Oghljad aktualnykh tendencij rozvytku turystychnoji ghaluzi v Dnipropetrovsjkoji oblasti: derzhavno-upravlinsjkyj aspekt* [Review of current trends in the tourism industry in the Dnepropetrovsk region: public administration aspect], journal *Efektivnistj derzhavnogho upravlinnja* [Efficiency of public administration], vol. 60, URL: <http://edu.lvivacademy.com/article/view/186757/189566> [Ukraine].
16. Krusheljnyckja T., Matvejeva O., Naumov V. (2020) *Socialjno-ekonomichnyj vplyv pandemiji COVID-19 u konteksti derzhavnoji polityky realizaciji ghalbalnoji cili stalogho rozvytku* [Socio-economic impact of the COVID-19 pandemic in the context of the state policy of realization of the global goal of sustainable development № 5 “Gender equality”] journal *Efektivnistj derzhavnogho upravlinnja* [Efficiency of public administration], vol. 2 (63), part 2, pp. 149–169, URL: file:///C:/Users/User/AppData/Local/Temp/212679-482611-1-PB.pdf. [Ukraine]. DOI : 10.33990/2070-4011.63.2020.212679.